

Tak vy jste jeden z těch vůdců

Od poloviny března byly Čechy a Morava okupovány. Minulo jaro, uběhly prázdniny, během nichž jste pomáhal našim letcům v odchodu za hranice. Pak přišlo září a po několika týdnech bojů padlo Polsko...

Na začátku okupace se hodně dělaly vtipy na německou armádu – přišla nám zaostalá, podivně plechová. Po pádu Polska však bylo jasné, že nás čeká dlouhá válka.

Z dnešního pohledu víme, že se jednalo o poslední týdny, které stovky českých vysokoškoláků trávily na svobodě. Vybavujete si, co jste tehdy dělal?

Po vyhlášení protektorátu bylo ustaveno Národní souručenství¹⁰, které se stalo jedinou politickou stranou. Do Střelici mi o prázdninách přišel dopis jeho budoucího předsedy Josefa

¹⁰ Národní souručenství byla jediná formálně povolená politická strana v Protektorátu Čechy a Morava činná v letech 1939 až 1943. Její předseda Josef Nebeský (1889–1966) ve své funkci tajně podporoval odbojovou organizaci Politické ústředí a vzdoroval snahám o fašizaci strany, pročež byl v roce 1941 odvolán. Po válce byl obviněn z kolaborace s nacisty, ale soud jej tohoto obvinění zcela zprostil. Do vězení jej však na dvanáct let uvrhli komunisté, když se chopili moci v Československu.

Nebeského. Jmenoval mne do vedení nového Svazu českého studentstva v Čechách a určil mne finančním referentem. Žádné volby, jen jmenovací systém, žili jsme v totalitě.

V novém svazu byla většina dřívějších představitelů Svazu československého studentstva. Na místo původního sídla ve Strakově akademii jsme však dostali přiděleny kanceláře v Hopfenštokově ulici¹¹ 12. Do svazu byl nově jmenován i bývalý komunista, nyní fašista, Jaroslav Hošek. Předsedou Svazu českého studentstva v Čechách byl jmenován PhDr. Jan Weinert, do čela zastřešujícího Národního svazu českého studentstva v Čechách a na Moravě pak JUDr. Jaroslav Klíma. Při první schůzi výboru prohlásil: „Musíme si uvědomit, že studentské koleje jsou vlastně naše kasárna!“ Vysloužil si tím smrt, Hošek ho udal.

Jaroslav Hošek se později nejvíce podílel na výběru studentů popravených 17. listopadu. V době, kdy jsme byli vězněni v koncentráku, se z něj stal správce statku na Jihlavsku. Na konci války ho místní lidé zatkli a postavili před lidový soud. Za chování k zaměstnancům statku měl být poslán do pracovního komanda. Hoškovi se ale podařilo uprchnout přes hranice do Rakouska a později až do Austrálie. Když byl po válce obnoven Svaz československého studentstva, pátrali jsme po něm a podali na něj žalobu. Jeho tatínek, bývalý legionář, mi napsal prosebný dopis, že šlo o mladickou nerozvážnost. Hoška se nám před soud dostat nikdy nepodařilo.

Popravě studentských funkcionářů a všem událostem 17. listopadu předcházel 28. říjen. Účastnil jste se toho dne protiokupačních demonstrací v Praze?

Neúčastnil, protože zemřel náš soused Leopold Hampl – dlouholetý starosta Střelic. Pan Hampl byl významnou místní osobností, předsedal sboru starostů v okrese Litovel. V roce 1929 například vítal prezidenta Masaryka v Litovli.

Odjel jsem tedy do Střelic na jeho pohřeb.

¹¹ Hopfenštokova ulice je dnešní Navrátilova ulice poblíž Novoměstské radnice.

Kdy jste se dozvěděl, co se v Praze stalo?

Už doma ve Střelcích jsem v rádiu slyšel, že v Praze byly velké demonstrace. Vrátil jsem se ale normálně do školy. Když jsem šel za několik dnů z přednášek, spatřil jsem na chodbě shluk studentů. Postávali u parte visícího na nástěnce. Honza Opletal... Neměli jsme do té doby o jeho osudu vůbec tušení. Vyšla najevo až jeho smrt.

Ani se nepokouším domyslet, jaké pohnutky ve Vás smrt spolužáka z gymnázia vyvolala.

Jan Opletal odešel po studiu na gymnáziu v Litovli do armády. Chtěl k letectvu, ale nevzali ho údajně kvůli oční vadě. Sloužil pak někde na Slovensku, kde se patrně dostal do sporu se svým slovenským nadřízeným, který ponižoval nějakého Maďara. Opletal se ho zastal, a byl proto degradován. Potom sloužil v Praze v ruzyňských kasárnách. Až po dvou letech od maturity se rozhodl jít na medicínu. Finančně ho na studiích podporovala Marie Vlachová, naše bývalá velmi oblíbená profesorka češtiny na gymnáziu v Litovli.

Opletal bydlel v Hlávkově koleji, kam se mohli dostat jen studenti z nemajetných rodin, kteří měli výborný prospěch na střední i na vysoké škole. Opletal splňoval obojí. Na kolejích byl místopředsedou studijní samosprávy. Den před 28. říjnem se z této funkce zasazoval, aby se studenti Hlávkovy koleje zúčastnili protiokupační demonstrace. Vpodvečer ho někdo na rohu Žitné a Mezibranské ulice střelil do břicha. V koncentračním táboře jsem později hovořil s chlapci, kteří Opletala doprovodili na nedalekou kliniku profesora Jiráska na Karlově náměstí. Říkali, že celou dobu zůstal při vědomí a hovořil s nimi. Domníval se prý, že ho zasáhla odražená střela¹².

¹² Postřelení Jana Opletala (1915–1939) při demonstraci 28. října nebylo jednoznačně vysvětleno. Nedaleko byl při demonstraci zastřelen i mladý dělník Václav Sedláček.

Gestapo Opletalův případ od počátku sledovalo. Krátce po operaci provedené MUDr. Pačesem si gestapáci došli pro vyoperovanou kulku. Opletal měl perforovaná střeva, a tak dostal zánět do dutiny břišní. Jelikož se tehdy ještě nepoužívala antibiotika, znamenalo to veliké nebezpečí. Po dvou týdnech boje o život, 11. listopadu 1939, Opletal v krutých bolestech zemřel.

Na koleji se mnou bydlel Oldřich Coufal, s nímž jsem sedával na gymnáziu v lavici. Olda hrával v Litovli s Opletalem házenou. Jeho smrt nás skutečně velice zasáhla.

Jak jste na smrt Jana Opletala reagovali ve vedení Svazu českého studentstva?

Samospráva Hlávkovy koleje rozhodla, že Opletalovi zorganizuje v Praze pohřeb. Roznesli proto jeho parte po všech vysokých školách, kolejích, ale i středních školách a učilištích. Byl na něm epitaf od Wolкера: *Pro spravedlnost světa šel se bít. Dřív než moh srdce k boji vytrasit, zemřel, mlád dvacet čtyři let.* Opletalovi bylo skutečně čtyřiadvacet. Hned pod epitafem bylo červenou tužkou připsáno 28. 10. 1939.

Na svazu studentstva jsme se v užším vedení dohodli, že se k pohřbu připojíme a pořídíme Opletalovi věnec. Náš místopředseda Ladislav Schubert ještě navrhl, aby na něm byla stuha v národních barvách. Do poslední chvíle ale nebylo jasno, jestli bude pohřeb povolen, nebo ne. Když bylo konání pohřbu den předem potvrzeno, dohodli jsme ve Švehlově koleji mezi agrárními akademiky, že za naši kolej také pořídíme věnec, který bude mít rovněž červeno-bílou stuhu. Tehdy jsem agrární akademiky krátce vedl, protože náš předseda Valenta utekl o prázdninách do Anglie. Funkce na mě v podstatě zbyla.

Vyrazili jsme ještě s jedním mladším kolegou pro věnec do města. Jenže sežeňte večer za okupace věnec se stuhou v národních barvách. Udělal nám ho nakonec na počkání zahradník pod Vyšehradem. Když se dozvěděl, že je pro Opletala, nic si nevzal.

Následující den, 15. listopadu, jsem šel na Opletalův pohřeb. Byl jsem se poklonit v patologickém ústavu u jeho rakve.

Procházeli jsme kolem ní jeden za druhým v pomalu plynoucím zástupu. Vše probíhalo v úplném tichu, na pohřbu nesměl zaznít jediný projev. Pořádková služba z Hlávkovy koleje mezitím začala postupně organizovat průvod. Rakev nesli Opletalovi spolubydlíci, za nimi šel československý kněz a Opletalova rodina – tatínek, chudák staříček, úplně zlomený, kterého vedli Opletalův bratr a sestra. Kráčel jsem nedaleko za nimi s věncem z naší koleje.

Průvod pomalu plynul ulicí Albertov. Všude kolem stály stovky studentů – vysokoškoláků, středoškoláků i učňů. Bylo ticho, naprosté ticho...

Dole nad křižovatkou čekal otevřený pohřební vůz, do něhož byla rakev vložena. Dávali jsme věnce dovnitř i na střechu. Zde se s Opletalem naposledy loučil kněz. Když domluvil, začala se zpívat hymna, během níž pohřební vůz pomalu odjížděl. Na levé straně dole nad křižovatkou stála skupina asi třiceti slovenských studentů, kteří neodešli studovat do Bratislavy, ale zůstali v Praze i po vytvoření samostatného Slovenského státu. Jakmile doznělo *Kde domov můj*, spustili *Nad Tatrou se blýska, hromy divo bijú*, zakázanou slovenskou část hymny. Bylo to jak jiskra, dav se rozvášnil.

Pohřební vůz zatím odjel a celá masa se začala valit do centra. V tu chvíli proti nám vyrazila otevřená aerovka s řidičem a třemi policejními důstojníky. Rozhoupali jsme jejich auto, až policajti museli vyskákat, otočili ho předkem dozadu a hnali se dál. Proti nám stáli pražští strážníci, kteří nás rozdělovali, ovšem takovým způsobem, že jsme se u techniky na Karlově náměstí zase všichni sešli. Máchali nad hlavou pendreků, aby to vypadalo, ale nikoho nebili. Zaslechl jsem dokonce, jak jeden z nich tiše zavolal: „Kluci, do toho!“ Cestou jsme strhávali německé nápisy na tramvajích a jinde.

Co se dělo v centru, jsem už neviděl. Na Karlově náměstí jsem se od průvodu odpojil a zašel jsem za Ing. Žilkou, generálním sekretářem bývalé agrární strany, na bývalý stranický sekretariát na Havlíčkově náměstí. Už dříve jsem s ním vyjednával, protože

po okupaci začalo velice vážnout zásobování. Bylo třeba nějak zajistit potraviny pro naši menzu na koleji. Dosti jsme se sblížili, takže jsem věděl, že má spojení na Londýn, za což nakonec zaplatil životem. Domluvili jsme se spolu za přítomnosti tajemníka Františka Drahekoupila, že celý průběh pohřbu sepíšu a oni mou zprávu pošlou do Londýna, aby ji přečetli v československém vysílání BBC.

Mezitím přijel na Národní třídu Karl Hermann Frank, ale studenti ho zastavili. Dal proto příkaz svému řidiči, esesákovi Antonu Uhlovi, aby je rozehnal. Ten však dostal od studentů pár facek a ještě mu rozbili hodinky. Frank hned druhý den naložil Uhl do letadla, aby Hitlerovi ukázal, co mu Češi udělali, že šlo o útok na jeho osobu a na to, co vůdce nařídil. Uhl byl potom za odměnu povýšen. Stal se šéfem SS Kantinengemeinschaft – společnosti, která se starala o zásobování kantýn pro dozorce ve všech koncentračních táborech. Hlavní sídlo této společnosti bylo v hospodářské budově před koncentračním táborem Sachsenhausen. Jednou mi Uhl o všem vyprávěl, když jsem mu jako vězeň uklízel v kanceláři.

Jak to dopadlo s Vaší zprávou pro BBC?

Ještě toho dne jsem ji napsal u nás na koleji v kanceláři Svazu agrárních akademiků. Vyhotovil jsem ji přes kopírák ve dvou strojopisech.

Pro jistotu jsem z našeho hlavičkového papíru odstříhl adresu, ale i tak by se dalo poznat, že šlo o úřední papír Švehlovy koleje.

Ve zprávě bylo popsáno, co jsem viděl, jaký odpor kladou studenti proti okupaci a nacismu. Začínala válka, takové vystoupení už nebyla žádná legrace.

Další den, 16. listopadu, jsem šel večer do Hopfenštokovy ulice na schůzi Svazu českého studentstva. Poté jsem se měl vydat do vinárny v Palackého ulici a tam předat zprávu pro BBC synovi Ing. Žilky. Schůzi svazu jsme svolali dlouho před všemi vypjatými událostmi kvůli finančním záležitostem spojených s majálem. Účastnil se jí předseda svazu za Čechy, mladý středoškolský

profesor Jan Weinert¹³, místopředseda Ladislav Schubert, jednatel Bedřich Koula¹⁴ a tiskový a kulturní referent Václav Jindra. Tehdejší schůzi jsem jakožto finanční referent vedl. Nejprve jsme samozřejmě debatovali o tom, co se stalo na Opletalově pohřbu, ale pak jsme začali normálně jednat o majálesu.

Vtom se ozval telefon. Koula, který seděl nejbliže, se otočil a vzal ho. Volal nějaký Němec, který mluvil česky. Slyšeli jsme, co říká. Představil se jako Osika a žádal Koulu o setkání. Ten se mu omluvil, že nyní nemůže, protože máme schůzi. Volající se ho zeptal, kdo je na ní přítomen. Koula se otočil a bezstarostně nás jednoho po druhém vyjmenoval. Slíbil pak volajícímu, že se s ním sejde později v kavárně hotelu Imperial. Žádné obavy v nás telefonát nevyvolal, normálně jsme pokračovali v jednání. Byl jsem naprosto klidný, jako by se nic nedělo.

Asi za půl hodiny, krátce před půl desátou večer, zazvonil zvonek. Koula šel do předsíně otevřít dveře na chodbu. Najednou jsme zaslechli šramot a Koulův výkřik: „Policie!“ Seděl jsem tehdy ve výklenku u okna, za mnou bylo dřevěné ostění, které trochu odstávalo.

Uvědomil jsem si, co mám v zadní kapse kalhot, zcela automaticky jsem do ní sáhl a hodil za ostění zprávu připravenou pro BBC. Podařilo se mi ale vytáhnout jen jednu kopii, druhá mi naneštěstí zůstala v kapse.

Do místnosti vletělo asi deset chlapů, mířili na nás pistolemi – gestapo i uniformovaní SS. Museli jsme se otočit čelem ke zdi s rukama nahoře, zatímco obraceli skříně a kartotéky vzhůru nohama. Při tom nás začali prošacovávat, jestli nemáme zbraně. Kdo měl u sebe kapesní nůž, tomu ho sebrali, zabavili dokonce

¹³ PhDr. Jan Weinert (1914–1939) byl absolvent bohemistiky a germanistiky na Filozofické fakultě Karlovy univerzity. Od roku 1937 předsedal Svazu československého studentstva v Praze a od září 1939 Svazu českého studentstva v Čechách. Dva roky vyučoval v Praze na středních školách.

¹⁴ JUDr. Bedřich Koula (1913–1939) byl absolvent École libre des sciences politiques v Paříži, student Právnické fakulty Karlovy univerzity. Zastával funkci jednatele Svazu českého studentstva v Čechách.

i „loupežnickou“ pušku z roku 1848, která visela na stěně jako dekorace. Potom nám na krk přivázali cedulku z tvrdého papíru, na které bylo fialovou tužkou napsáno číslo – dostal jsem trojku. Nato nás po dvou spoutali želízky. K našemu velkému překvapení vytáhli ze zasedací místnosti JUDr. Jaroslava Klímu¹⁵. Měl vedle malou kancelář, ve které byla i jeho dívka. Když ji přivedli, ještě si zapínala perličkové knoflíky od bílé halenky...

Nakonec nás odvedli dolů, kde čekala dvě krytá vojenská auta s esesáky, v nichž nás převezli do nedaleké Pečkárný.

Petschkův palác byl původně bankovní dům, který po okupaci zabralo gestapo a učinilo z něj své hlavní sídlo v protektorátu.

Ve veliké hale, obložené světle hnědým mramorem, jsme se museli postavit hlavou ke zdi. Spatřil jsem na ní rozstříknutou krev...

Po chvíli nás začali postupně volat k výslechům. Když přišla řada na mě, odvedl mne esesák do poschodí ke dveřím, u nichž stál další esesák. Vstoupil jsem do dlouhé kanceláře, zařízené krásným leštěným nábytkem. Na stole byl průhledný skleněný globus, který se otáčel a svítil. Za ním stál říšský sekretář Karl Hermann Frank, v ruce držel jezdecký bičík.

„Also, Sie sind einer der Anführer der tschechischen Bande, ihrer Pseudointelligenz... Tak, vy jste jeden z těch vůdců té české bandy, té pseudointelligence. Pamatujte si, že jste usilovali o puč proti panu říšskému protektorovi. Usilovali jste o můj život, porušili jste platný řád v Čechách a na Moravě daný Vůdcem, využili jste nepřítomnosti německé posádky v Praze, abyste provedli povstání. Byli jste ve spojení s Židem Benešem a jeho zrádcovskou klikou. Povstání je potlačeno, česká pseudointelligence bude vyhlazena a vy budete ráno zastřeleni!“

Frank byl vzteklý, byl na něj nepříjemný pohled. Chtěl, abych mu dal klíče od kolejí a nakreslil jejich plánek. „Vím, že tam máte ukryté zbraně!“

¹⁵ JUDr. Jaroslav Klíma (1913–1939) byl předseda Národního svazu českého studentstva v Čechách a na Moravě.